

ВІДРОДЖЕННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ. ПРОДОВЖЕННЯ

У минулому випуску «Бюлетеня» ми розповіли про початок відродження кредитно-кооперативного руху в Україні, створення і діяльність Оргкомітету, співпрацю з міжнародними проектами та перші роки функціонування кредитних спілок.

Продовжуємо бесіду з Президентом НАКСУ Петром Козинцем про події 1990-х років, коли НАКСУ стала правонаступницею Оргкомітету, і на її плечі лягло регулювання постійно зростаючого ринку кредитних спілок.

— У жовтні 1992 року на сесію Верховної Ради був винесений проект Закону «Про кредитні спілки», який тоді був відхилений. Чому члени Оргкомітету не підтримали цей законопроект?

— Підготовка цього законопроекту проходила без жодної участі Оргкомітету. Цей проект Закону, розроблений Володимиром Пилипчуком, складався усього з кількох сторінок і крім законодавчого закріплення поняття «кредитна спілка» не вирішував жодних питань для життєдіяльності руху кредитних спілок.

— Як вирішували питання законодавчого забезпечення діяльності кредитних спілок?

— На той час був так званий «перехідний період», коли Кабінет Міністрів мав право приймати закони економічного характеру Декретами Кабміну. Враховуючи численні політичні протистояння, що тоді відбувалися у Верховній Раді, саме таким чином було прийнято велику кількість законів. Оргкомітет разом із залученими експертами,

Президент НАКСУ Петро Козинець

включаючи міжнародних фахівців зі США та Канади, підготував відповідний проект Декрету та направив його до Кабінету Міністрів. Тодішній віце-прем'єр-міністр України Василь Іванович Євтухов надав проект документу у відповідні міністерства і відомства для розгляду та погодження. На жаль, відповіді від високих інстанцій надходили надто довго, зауважень до проекту Декрету було багато — і слухних, і безглузких, — що, ймовірно, було викликано новизною питання. Після опрацювання усіх зауважень строк прийняття Декрету, згідно з Конституцією, сплив.

Тож, оскільки Кабінет Міністрів втратив юридичне право приймати декрети законодавчого характеру, натомість було прийняте рішення готувати Указ Президента про Тимчасове положення про кредитні спілки. В основу Тимчасового положення лягли матеріали, які розроблялись для Декрету Кабінету Міністрів. На відміну від Декрету, цей документ був значно скорочений, у ньому було закріплено можливість законної реєстрації та основи діяльності кредитних спілок.

Указ Президента «Про Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні» № 377/93 вийшов досить швидко – 20 вересня 1993 року.

– На січневому засіданні Оргкомітету у 1994 році розглядалось питання про Типовий статут кредитної спілки. Як ішла його підготовка?

– Тимчасового положення було недостатньо, щоб на його базі розробити повноцінний Статут кредитної спілки, у якому деталізовано було б вписано правила поведінки і функціонування кредитних спілок. Незрозуміло було і те, яким чином Нацбанк мав погоджувати ці Статути. Тоді Оргкомітет за домовленістю з Національним банком України, базуючись на «Тимчасовому положенні», почав опрацьовувати Типовий статут кредитних спілок. Потрібно зазначити, що доти, поки такого статуту, затвердженого Нацбанком, не було, реєстрації кредитних спілок не відбувалось.

Типовий статут кредитних спілок був затверджений Наказом Національного банку № 41 від 17.03.1994 р. «Про Положення про погодження Статуту кредитних спілок з питань кредитування та розрахунків і надання позичок кредитними спілками» згідно з Постановою НБУ № 25 від 07.02.1994 р*. Це відкрило дорогу до офіційної реєстрації кредитних спілок.

* Оргкомітет де-юре існував як представництво ВОССУ в Україні.

ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

від 7 лютого 1994 року № 25

Про погодження Статуту кредитної спілки з питань кредитування та розрахунків із Національним банком України

Постанова втратила чинність (згідно з постановою Правління Національного банку України від 9 квітня 2002 року № 133)

Розглянувши Типовий Статут кредитної спілки, підготовлений Представництвом Всесвітньої Ради Кредитних спілок в Україні, Правління Національного банку України постановляє:

1. Погодитись з Типовим Статутом кредитної спілки.
2. Доручити регіональним підрозділам Національного банку України вивчати відповідні документи кредитних спілок, що подаються ними для державної реєстрації, і подавати відповідно до чинного законодавства та нормативних актів Національного банку України висновки щодо погодження операцій кредитування членів кредитних спілок, надання позичок іншим кредитним спілкам і асоціаціям за наявності вільних коштів.
3. Управлінню підготовки нормативних актів за участю Управління кредитного регулювання та центральної бухгалтерії в строк до 28 лютого 1994 року розробити положення про порядок погодження операцій по кредитуванню та розрахунках кредитних спілок і надання позичок кредитними спілками.
4. Контроль за виконанням пункту 3 постанови покласти на Управління справами.

Голова Правління

В. А. Ющенко

— **Як Ви вважаєте, наскільки був вдалим той Типовий статут з позицій сьогоднішнього дня?**

— Сьогодні складно давати оцінку цьому документу. Дуже скоро стало зрозуміло навіть його авторам, що він був досить недосконалим. Але не можна забувати, що це був 1993 рік, і, незважаючи на те, що у його розробці брали участь міжнародні експерти, безпосереднього досвіду функціонування кредитних спілок в Україні ніхто не мав. Той статут містив багато неузгодженостей, до нього не було включено тлумачення ряду понять. Пізніше ми самі ввели поняття «внесок пайового характеру» та «внесок депозитного характеру» в ужиток кредитних спілок. Такі визначення, ніде не зафіксовані юридично, були активно використовувані спілчанами і сприймалися у контролюючих органах.

— **Яким чином вдалося вибороти статус неприбутковості для кредитних спілок?**

— Хоча кредитні спілки почали проходити повноцінну реєстрацію, погоджувати статuti в Національному банку і працювати, невирішеною лишалась проблема — не-

визначеність з поняттям неприбутковості. Податкова інспекція принципово не погоджувалась із визначенням кредитної спілки як неприбуткової організації, а Тимчасове положення не містило про неприбутковість жодного слова.

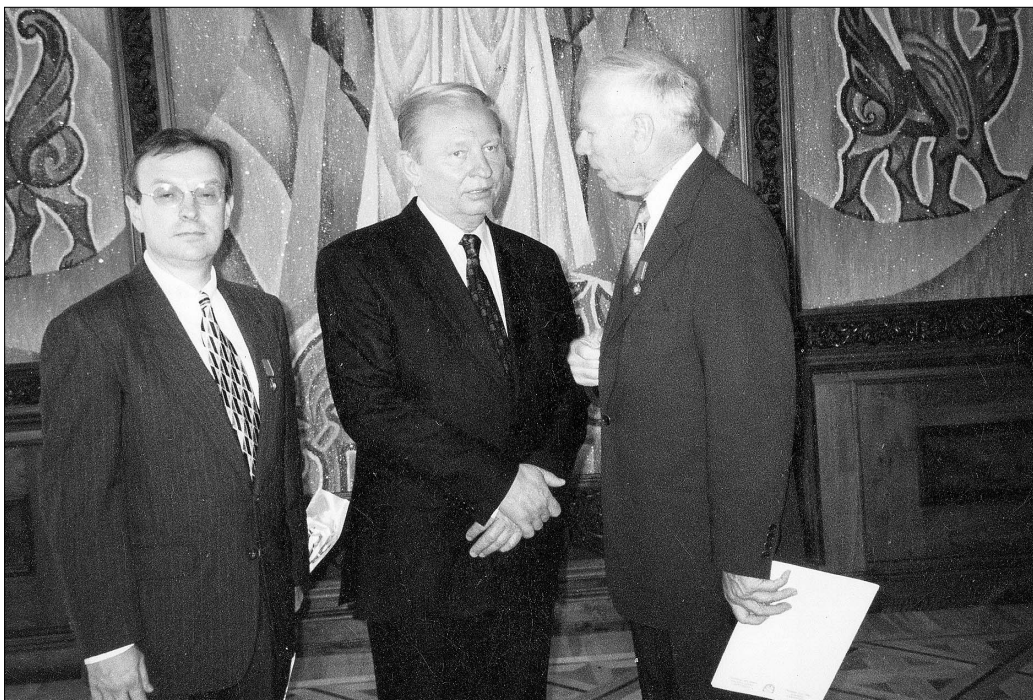
Для вирішення цієї проблеми ми звернулись до тодішнього Президента України Леоніда Кучми. Після зустрічі делегації НАКСУ (П. Козинець та Т. Бетева) з Л. Кучмою було дане доручення, за яким делегацію НАКСУ прийняв Голова Державної податкової інспекції М.Я. Азаров. Після довгої дискусії з Головою ДПІ та провідними податківцями було підготовлене роз'яснення ДПІ України, згідно з яким кредитна спілка вважається неприбутковою організацією, тобто прибутки КС від кредитування не підлягають оподаткуванню. Таким чином було завершено перший етап формування юридичної бази для реєстрації та функціонування кредитних спілок.

Згідно з Тимчасовим положенням, кредитні спілки почали де-юре офіційно створюватися, реєстрація КС проходила в місцевих органах влади, статuti кредитних спілок погоджувались в обласних управліннях Національного банку України, спілки залу-

чали вклади пайового і депозитного характеру, а також їх було звільнено від оподаткування пасивних доходів.

— **Як розвивалася співпраця НАКСУ та Національного банку?**

— З метою налагодження взаємодії з Нацбанком НАКСУ ініціювала спеціалізований триденний семінар, який відбувся за підтримки міжнародних

Українські фінансисти зі США - орденоносці України Б. Ватраль та Ю. Куляс з Президентом Кучмою.

проектів у м. Трускавці. Участь у семінарі взяли відповідальні працівники всіх обласних управлінь Національного банку, після чого співпраця Асоціації з Нацбанком стала більш передбачуваною, на основі розуміння та взаємної поваги.

— До питання звітності: як відбувався цей процес, де і з якою метою акумулювались звітні дані кредитних спілок?

— Національний банк України займався збором статистичних даних. Однак сама форма для звітних даних була розроблена без участі представників кредитних спілок, і, відверто кажучи, не зовсім відповідала реаліям. Зазначу, що ніякого контролю над звітністю в той час не існувало. Ця проста статистична звітність подавалась до різноманітних міжнародних організацій. Жодної іншої структури, яка б регулювала діяльність кредитних спілок, не було.

Цікаво, що на той час держава досить позитивно оцінювала необхідність розвитку кредитних спілок, це питання так чи інакше піднімалось на багатьох нарадах найвищого рівня, економічних форумах.

Всю статистику щодо функціонування кредитних спілок в Україні міністерства і відомства отримували не з Національного банку, а в Національній асоціації кредитних спілок, оскільки вона була по суті єдиним недержавним органом, який мав дані про стан ринку кредитних спілок та проводив аналіз. Проте не всі новостворені кредитні спілки входили до складу нашого об'єднання, тому, відповідно, інформації про спілки — не члени Асоціації НАКСУ не мала.

— На Вашу думку, наскільки виправданою та ефективною була така система на той час?

— Давати оцінку, чи правильним це було, чи ні, — складно. З одного боку, така ситуація дозволила створюватися чималій кількості організацій під брендом «кредитна спілка», які нічого спільного з кредитними спілками взагалі не мали. Спроби регулю-

вання і впровадження певних правил гри, вимоги та нормативи існували тільки для тих кредитних спілок, які добровільно вступили до Національної асоціації кредитних спілок України. Всі інші установи, які також називали себе кредитними спілками, в кращому разі здавали статистичну звітність, яка вміщалася на одній сторінці, до Нацбанку, і більше ніким не регулювались. Зрозуміло, що все це мало негативні наслідки.

З іншого боку, відсутність надмірного регулювання дала можливість легалізуватися і розвинути нормальним кредитним спілкам, які тоді уже набули певного досвіду. Зазначу, що сьогодні на ринку функціонує чимало кредитних спілок, які були створені ще згідно з Тимчасовим положенням і активно працювали у далекому 1994 році. Серед них — КС «Вигода» (м. Стрий), КС «Гільдія вуглекопів» (м. Червоноград), КС «Самопоміч» (м. Харків), КС «Самопоміч» (м. Кіровоград), КС «Самопоміч» (м. Івано-Франківськ), КС «Народний кредит» (м. Київ), КС «Оберіг» (м. Світловодськ) та ін.

— Як будувалася в подальшому лобістська робота НАКСУ для гармонізації профільного законодавства?

— В Оргкомітеті, а згодом і в Національній асоціації чудово розуміли, що законодавство не є досконалим. У перші ж роки діяльності стали помітні помилки, яких припустилися під час розробки Тимчасового положення та Типового статуту. Тому питання законодавства постійно залишалось пріоритетом у діяльності НАКСУ. Постійно докладались лобістські зусилля з тим, щоб розробити і прийняти повноцінний Закон про кредитні спілки.

На той час проводились численні круглі столи, наради із залученням представників Міністерства фінансів України, Міністерства економіки, Національного банку та ін., на яких обговорювалось питання розробки більш досконалого законодавчого забезпечення діяльності кредитних спілок. Активно сприяли вирішенню законо-

давчого питання Ж.П. Докторов (пізніше начальник юридичного управління Адміністрації Президента), В.В. Пасічник (пізніше перший заступник Голови Національного банку), В.О. Коцюба (пізніше директор департаменту Міністерства фінансів України), тодішній заступник міністра економіки Ю.І. Єхануров (пізніше – прем'єр-міністр України), народний депутат України В.Б. Альошин (пізніше Голова Держфінпослуг), Голова Комітету ВР, міністр економіки України В.І. Суслів (пізніше Голова Держфінпослуг). Найбільшу підтримку нашим лобістським зусиллям в частині удосконалення законодавства постійно надавав В.І. Євтухов, який на той час обіймав посаду віце-прем'єр-міністра України.

В контексті лобістських зусиль НАКСУ у той період необхідно згадати ще раз про зустріч делегації НАКСУ з Президентом України Л.Д. Кучмою, що відбулася 1995 року. На зустрічі, крім проблем з оподаткуванням, обговорювалось питання прийняття повноцінного законодавства про кредитні спілки. За результатами зустрічі були дані необхідні доручення високопосадовцям з

Адміністрації Президента. Що відбувалось потім з цього приводу – розповім у наступних публікаціях.

– Після того, як кредитні спілки почали офіційно працювати, чи продовжилась в Україні діяльність міжнародних проектів?

– Так, як ми вже згадували, перший американський проект розгорнув свою діяльність в Україні влітку 1993 року з досить обмеженим фінансуванням. Через декілька місяців, у тому ж 1993 році, був зареєстрований канадський проект технічної допомоги по відродженню кредитної кооперації. Тоді наш Оргкомітет займався реєстрацією цих міжнародних проектів у Міністерстві юстиції.

Американський проект був менше пролобійований, тому Оргкомітет, а згодом НАКСУ звернулася до USAID з проханням затвердити більш масштабний проект технічної допомоги. Але представник USAID у Києві на це прохання відповів відмовою, пославшись на те, що для USAID пріоритетним напрямком роботи є розвиток банківської сфери, а не кредитних спілок.

До вирішення проблеми доклав зусиль знаній багатьма діячами від кооперації Богдан Ватраль. За підтримки відомого політичного діяча США (заступника керівника виборчого штабу Б. Клінтона під час виборів на першу каденцію), знаного бізнесмена Крістофера Хайленда ми з паном Богданом здійснили офіційний візит до Сенату, Конгресу США та Білого Дому. Піс-

Вручення диплома Почесного Доктора КНЕУ Крістоферу Хайленду (другий зліва).

ля проведених там зустрічей з провідними сенаторами, заступником Голови Ради Національної безпеки США керівництво проекту USAID в Україні дуже оперативно змінило свою думку щодо необхідності підтримки кредитних спілок України. До того ж, завдяки тим же лобістським зусиллям у спільному комюніке Кучма–Клінтон з'явився цілий абзац про підтримку урядом США розвитку кредитних спілок України.

**Спільна заява
Президента України Леоніда Кучми та
Президента Сполучених Штатів
Америку Уільяма Дж. Клінтона**

під час зустрічі на найвищому рівні 11-12
травня 1995 р.

З нагоди свого державного візиту в Україну 11-12 травня 1995 р. Президент Сполучених Штатів Америки Уільям Дж. Клінтон зустрівся з Президентом України Леонідом Кучмою, щоб обговорити шляхи зміцнення українсько-американського партнерства, включаючи сфери, які охоплюють процес реформ і зміцнюють місце України у світовій спільноті.

...
Двостороннє та економічне співробітництво

...
Президент Клінтон оголосив нову програму технічної допомоги та навчання для підтримки розвитку кредитних спілок у відповідь на зацікавленість України в розширенні сфери заощаджень та кредитних послуг для споживачів та малого бізнесу. ...

У 1990-х роках міжнародні проекти існували в Україні паралельно. Головним пріоритетом канадського проекту був розвиток модельних і змодельованих кредитних спілок. Американський

проект, теж маючи свої модельні кредитні спілки, відпрацьовував питання нормативної бази, впровадження системи PEARLS в кредитних спілках, займався розробкою програмного забезпечення та перший час фінансово підтримував діяльність Національної асоціації.

Необхідно відзначити неоціненну допомогу, що її на той час надали представники українських кредитних спілок США та Канади. Йдеться про постійні стажування лідерів українських кредитівок у США та Канаді, сотні експертів — українських кооператорів з-за океану, що періодично працювали в Україні. Наприклад, лише Богдан Ватраль з Чикаго приїздив до України більше 30 разів. Він же допоміг НАКСУ налагодити вигідні ділові зв'язки з Національною асоціацією кредитних спілок (США), Лігою кредитних спілок штату Іллінойс, Лігою кредитних спілок штату Монтена, рядом інших вагомих інституцій у Сполучених Штатах Америки. Недарма Богдан Ватраль є першим та єдиним на сьогодні, хто був нагороджений державною нагородою України — Орденом «За заслуги» за розбудову кредитної кооперації в Україні, — який був вручений особисто Президентом України Л.Д. Кучмою.

Зустріч з президентом НАКС США (CUNA) (другий зліва)